

УДК 658:631.11(477.85)

Белей С.І., к. е. н., доцент (svitlana.belei@rambler.ru) ©
Подільський державний аграрно-технічний університет

РОЛЬ АГРАРНОГО РИНКУ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВІДЛАГОДЖЕННЯ РОБОТИ

Загальний стан розвитку сільських територій незадовільний, а його складові, які мають служити базою розвитку, втрачають свій ресурсний потенціал. Розвиток сільських територій являє собою систему взаємодії національної, економічної, соціальної сфер, функціонування яких здійснюється відповідно до інтересів селян, галузі та суспільства. У зв'язку із цим є необхідність розроблення та впровадження консолідованої державної політики розвитку аграрного ринку, адекватної суспільним перетворенням, що відбуваються на сільських територіях. Сучасна аграрна державна політика підтримки та розвитку аграрного ринку в Україні повинна в сучасних умовах стосуватися, насамперед, стимулювання вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції та реалізації експортноорієнтованої стратегії його розвитку, що слугуватиме поштовхом для зростання всієї економіки країни і на цій основі підвищення рівня життя у сільських поселеннях.

Ключові слова: ринок, аграрний ринок, сільські території, інфраструктура аграрного ринку, аграрна політика, державне регулювання, сільськогосподарські товаровиробники, доходи, регулювання цін, бюджетне фінансування, кредитування, оподаткування.

Постановка проблеми. Для України, де сільське господарство є пріоритетним сектором національної економіки, розвиток аграрного ринку має життєво важливе значення. Проте існуюча вітчизняна аграрна ринкова інфраструктура ще не є досконалою. Її окремі складові елементи розрізнені і функціонують хаотично. Однак в умовах ринкової економіки, як свідчить досвід європейських країн, рівень розвитку аграрного ринку впливає на розвиток сільських територій. Тому розробка наукових засад розвитку аграрного ринку та підвищення його ефективності з урахуванням впливу на розвиток сільських територій є актуальною.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема формування і функціонування аграрного ринку та його інфраструктури відносно не нова для вітчизняної агроекономічної науки. У цій галузі значний внесок зробили вітчизняні вчені. Визначенню ролі держави і ринку в підвищенні конкурентоспроможності сільського господарства присвятили свої публікації В.К.Береговий, Л.Й.Засекіна, М.Х.Корецький, М.Й.Малік, І.Р.Михасюк, А.Ф.Мельник, В.З.Назаренко. Питанням ціноутворення на сільськогосподарську продукцію присвятили свої наукові праці І.Кобута,

Р.Кучуков, П.Т.Саблук.

Однак на сучасному етапі, в умовах глобалізації і вступу України до Європейського Союзу, ряд проблем залишаються недостатньо дослідженими і потребують поглибленого вивчення. Зокрема, не з'ясовано взаємозв'язок між рівнем розвитку аграрного ринку і рівнем розвитку сільських територій. Це дає підстави стверджувати, що дана проблема потребує дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є визначення сутності та напрямів відлагодження роботи аграрного ринку в умовах глобалізації світової економіки та подальшого інтегрування України в світовий економічний простір.

Виклад основного матеріалу. У сучасній економічній літературі визначення ринку тлумачиться по-різному: "Ринок – будь-яка взаємодія, в яку вступають люди для торгівлі один з одним" [1, с. 19]; "Механізм, що об'єднує пропозицію і попит на певний товар, називають ринком" [2, с. 31]; "Ринок означає місце зустрічі пропозиції і попиту" [3, с. 11]. Ринок - це ємне й багатогранне явище. Він регулює виробництво і обіг товарів; встановлює і підтримує певні оптимальні пропорції в товарному виробництві; стимулює постійне підвищення продуктивності праці і розвиток продуктивних сил суспільства; розподіляє доходи, прибуток між його суб'єктами, а отже, диференціює їх (суб'єктів) за їх доходами, багатством, добробутом, розділяючи їх на багатих і бідних. Завдяки ринку відбувається остаточне визначення характеру праці, втіленого в товарі, та альтернативної вартості або цінності товару. Продаж товару свідчить про те, що в ньому міститься частка суспільно-корисних затрат праці капіталу, фізичних і духовних сил його творця.

У переважній більшості економічно розвинених країн регульоване ринкове середовище формувалось протягом тривалого періоду часу і значною мірою взаємозалежить від державного регулювання й підтримки. Державне регулювання аграрного ринку за кордоном - це складний механізм, що включає інструменти впливу на прибуток фермерів, структуру сільськогосподарського виробництва, аграрний і продовольчий ринок, соціальну структуру села, міжгалузеві й міжгосподарські відносини з метою створення стабільних економічних, правових, соціальних і екологічних умов для розвитку аграрного сектора, задоволення потреб населення в продуктах харчування за соціально доступними цінами, розвиток сільських територій.

Становлення останнього відбувалось поступово, на основі економічної еволюції, повільного нагромадження досвіду та його законодавчого закріплення. Тривалий кризовий період у АПК призвів до того, що під загрозою опинилась продовольча безпека країни, і тому потрібне послідовне, виважене реформування, яке відбувається за історично короткий термін. Формування аграрного ринку як цілісної сукупності відокремлених товарних ринків, що функціонують для забезпечення виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, становить одне з ключових завдань сучасної аграрної політики в умовах глобалізації та євроінтеграції України. Функціонування аграрного ринку неможливе без існування системи підприємств та установ, які сприяють вільному руху товару, підтримуючи

безперервний процес функціонування сфери аграрного виробництва і безперебійне постачання ресурсів товаровиробникам та готової продукції кінцевим споживачам. Цю систему організаційного забезпечення дії механізму ринкових відносин в АПК слід вважати інфраструктурою аграрного ринку. Запорукою успішних реформ є розвиток інфраструктури аграрного ринку, відповідні макроекономічні заходи регулювання економічної ситуації, вдосконалення товарообмінних операцій тощо. Через налагодження обмінних операцій між суб'єктами та часткову регуляцію ринкових процесів можна ослабити стихію ринкових відносин, а формування інфраструктури ринку допоможе покращити ефективність його роботи.

Велике значення має маркетингове дослідження потреб споживача, забезпечення відповідного контролю за дотриманням якості товарів як речових елементів обмінних операцій між підприємствами-операторами ринку та кінцевими споживачами. Значний вплив на розвиток ринку м'яса має створення відповідної системи ціноутворення у сфері заготівлі. На державному рівні потрібно проводити політику диференційованого підходу у регулюванні окремих продуктових ринків, з використанням різноманітних важелів впливу, залежно від товарної специфіки ринку, особливостей його функціонування. Основну увагу при проведенні реформ в сільському господарстві треба звернути на відлагодження мотиваційного механізму, що сприятиме концентрації ресурсів агроформувань в руках справжніх, далекоглядних господарів, зацікавлених у покращенні економічних показників виробничої діяльності.

Для стабілізації аграрного виробництва та підвищення ефективності функціонування аграрного ринку доцільно використовувати систему прямих і непрямих важелів державного впливу: регулювання цін і фермерських доходів, бюджетне фінансування, кредитування, оподаткування, стабілізація ринку сільськогосподарської продукції тощо. У сучасних умовах метою прямих державних виплат в аграрному секторі повинно бути не стільки стимулювання виробництва, скільки рішення соціальних завдань - підтримка рівня доходів фермерів, постачання населення доступними продуктами харчування, проведення природоохоронних заходів, розвиток аграрної інфраструктури та сільських територій. Оскільки системні кризові явища та занепад сільських територій призводять до зниження рівня життя сільського населення, зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва, що загрожує продовольчій безпеці держави [4]. Сільські території є важливою підсистемою територіальної організації суспільства. Тому відправною точкою для розробки механізмів активізації розвитку аграрного ринку є розвиток сільських територій.

Сільська територія – це багатофункціональна система відносин і зв'язків, що забезпечують її життєдіяльність та проявляються в економічному, фінансово-матеріальному стані різних організаційно-правових структур, що в її межах функціонують, суспільства й держави. Вона являє собою складну систему, що, з одного боку, припускає множинність цілей свого функціонування, а з іншого -

взаємозв'язок між ними, зумовлений бажанням досягнення кінцевих результатів через ефективне управління основними функціональними складниками своєї діяльності й забезпечення їх синергетичної взаємодії. В основі сільської території конкретна система рівнів зовнішніх і внутрішніх зв'язків. Зовнішній рівень - це відносини між сільською територією і регіоном, державою, суспільством (макрорівень), а також між сільськими територіями, (мікрорівень). Внутрішній рівень представлений відносинами між підприємствами різних організаційно-правових форм які функціонують в межах даної території та домогосподарствами на цій території. У наведених визначеннях та багаторівневих відносинах, що становлять основи для формування сутності сільської території, відображається зростаюча складність та динамічність середовища, його залежність від економічного укладу суспільства, ускладнень міжгалузевих взаємозв'язків та узгоджень між складниками виробництва. Важливою складовою сільських територій є соціальна інфраструктура села. Соціальна інфраструктура села - це сукупність об'єктів, що забезпечують задоволення потреб сільського населення шляхом надання благ та опосередковано впливають на ефективність виробництва через основну продуктивну силу - людей на визначеній території [5].

Практика ЄС свідчить, що посилення процесів розвитку сільських територій відбувається за умови розвитку ринкових відносин. А ефективне державне регулювання аграрного ринку можливе за умови комплексного застосування економічних, адміністративних та соціально-економічних засобів впливу. Порушення цих положень гальмує розвиток сільських територій. Тому потрібно мати свою стратегію розвитку сільських територій та аграрного ринку. Нова економічна та соціальна система ведення аграрного виробництва повинна відповідати національним традиціям та інтересам щодо ефективного розвитку галузі з реаліями сьогодення в ній, з відпрацьованими прогнозами її розвитку в середній та довгій перспективі. Вважаємо за доцільне бачити в такому підході найбільш прийнятний варіант вирішення проблеми розвитку аграрного ринку та й економіки країни в цілому. Тобто, використовуючи сучасні світові досягнення, нам слід враховувати національні особливості.

Висновки. На нашу думку, розвиток аграрного ринку має стимулювати підвищення рівня життя сільського населення, сільських територій, підвищення привабливості сільського способу життя, забезпечення всебічного розвитку особистості; істотне збільшення нових робочих місць у сільській місцевості.

Слід також зазначити, що сучасне українське село має функціонувати на принципах органічного поєднання ринкового механізму регулювання з державним. Причому механізми регулювання повинні діяти не відособлено, а відбуватися взаємопроникнення функцій ринку та державного регулювання. Оскільки як держава, так і ринок займають в соціально-економічній системі цілком визначене місце та виконують притаманні тільки їм функції й існують в непорушній єдності. Вважаємо за доцільне бачити в такому підході найбільш прийнятний варіант вирішення проблеми розвитку сільських територій.

Література

1. Долан Э.Дж. Рынок : Микроэкономическая модель / Э.Дж. Долан, Д. Линдсей. – С.Пб, 1992. – 496 с.
2. Енгстлер Петра. Ринкова економіка для бізнесменів-початковців / Пер. з нім. О. Логвиненка. – К. : Вік, 1992. – 223 с.
3. Сорока І. Соціальне ринкове господарство і змішана економіка як пріоритетні моделі українського ринку / І. Сорока // Економіка України. – 1994. – № 5. – С. 47-54.
- 4 Про схвалення Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 3 лютого 2010 р. № 121-р: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-p>.
5. Збарський В. К. Соціальна інфраструктура села як фактор відтворення робочої сили / В. К. Збарський // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 154. – Ч. 1. – С. 152-160.

Аннотація

Общее состояние развития сельских территорий неудовлетворительное, а его составляющие, которые должны служить базой развития, теряют свой ресурсный потенциал. Развитие сельских территорий представляет собой систему взаимодействия национальной, экономической, социальной сфер, функционирование которых осуществляется в соответствии с интересами крестьян, отрасли и общества. В связи с этим есть необходимость разработки и внедрения консолидированной государственной политики развития аграрного рынка, адекватной общественным преобразованиям, которые происходят на сельских территориях.

Ключевые слова: рынок, аграрный рынок, сельские территории, инфраструктура аграрного рынка, аграрная политика, государственное регулирование, сельскохозяйственные товаропроизводители, доходы, регулирование цен, бюджетное финансирование, кредитование, налогообложение.

Summary

The general condition of rural poor and its components, which should serve as the basis of losing their resource potential. Rural Development is a system of interaction between the national, economic and social spheres, the operation is carried out in accordance with the interests of farmers, industry and society. Therefore there is need for the development and implementation of consolidated public policy of the agricultural market, adequate social transformations taking place in the rural areas.

Key words: market, agricultural market, rural areas, infrastructure of agricultural markets, agricultural policy, state regulation, agricultural producers, revenue, price regulation, budget financing, credit, taxation.

Рецензент – к.е.н., доцент Поперечний С.І.